

KATALIKŲ MALDOS PASTATŲ KAITA ŠVĖKŠNOS PARAPIJOJE NUO XVI A. PR. IKI XXI A. PR.

Remigijus Oželis

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje pristatoma katalikų maldos pastatų – bažnyčių ir koplyčių kaita Telšių vyskupijos Švėkšnos parapijoje nuo XVI a. iki XXI a. pr. Aptariama keturių katalikų bažnyčių statymo istorija Švėkšnoje: nuo pirmosios bažnyčios pastatymo XVI a. I dešimtmetyje iki toje pačioje vietoje pastatytos ketvirtos bažnyčios 1905 m. Taip pat pristatomi necentriniai maldos pastatai Švėkšnos parapijoje, t. y. Švėkšnos Nukryžiuotojo Jėzaus kapinių koplyčia, Inkaklių Lurdo Švč. Mergelės Marijos koplyčia ir Stemplių šv. Aloyzo bažnyčia bei jos sąsajos su Švėkšnos parapija.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: bažnyčia, parapija, Švėkšnos šv. apašt. Jokūbo bažnyčia, Švėkšnos Nukryžiuotojo Jėzaus kapinių koplyčia, Inkaklių Lurdo Švč. Mergelės Marijos koplyčia, Stemplių šv. Aloyzo bažnyčia.

Abstract

The article presents the change of Catholic worship buildings – churches and chapels – in Telšiai diocese Švėkšna parish from the beginning of the sixteenth century to the beginning of the twenty-first century. The history of construction of four Catholic churches in Švėkšna from the first church built in the first decade of the sixteenth century until the fourth one built in the same place in 1905 is discussed. The article also introduces decentral worship buildings in Švėkšna parish, namely the Chapel of Crucifixion of Jesus in Švėkšna cemetery and the Chapel of Our Lady of Lourdes in Inkakliai, and examines links between St. Aloysius' Church in Stemplės and Švėkšna parish.

KEY WORDS: church, parish, Saint James' Church of Švėkšna, Chapel of Crucifixion of Jesus in Švėkšna cemetery, Chapel of Our Lady of Lourdes in Inkakliai, Stemplės St. Aloysius' Church.

Įvadas

Po pirmųjų Sekminių (žr. Apd 2, 1–12) užgimusi Jėzaus Kristaus tikinčiųjų bendruomenė savo tikėjimą stiprino rinkdamasi maldai: „Jie kasdien sutartinai rinkdavosi šventykloje, o savo namuose tai vienur, tai kitur laužydavo duoną, su džiugia ir tauria širdimi drauge vaišindavosi, garbindami Dievą, ir buvo visų žmonių mylimi“ (Apd 2, 46–47). Jau II a. šv. Justinas Kankinys (Telšių vyskupijos dangiškasis globėjas) pirmojoje apologijoje,

kuri skirta imperatoriui Antoninui ir senatui, aprašė krikščioniškuosius sekmadienio susirinkimus, suburiančius miesto ir kaimo krikščionis į vieną vietą maldai (Jonas Paulius, 2004, nr. 46).

Jėzus skelbė, kad Dievas gyvena ne žmonių rankomis pastatytoje šventovėje, jis pats save skelbė esant Dievo šventove (plg. Mk 14, 58). Krikščionys, kurie per Krikšto sakramentą jungiasi į viena su Kristumi, yra Dievo Dvasios šventovės. Pirmieji krikščionys išpažino visuotinę Bažnyčią, kurią sudarė gyvieji akmenys, juose visuose gyvena Dievas. Tačiau žmogui reikia ir vietos maldai, kad galėtų garbinti Dievą. Jau ankstyvosios krikščionybės metais iš akmens ir plytų buvo statomi namai maldos susirinkimams. Juos vadindavo domus *ecclesiae*, *oikoi ekklesias* (susirinkimo namai). Bizantijos imperijoje atsirado naujas krikščionių maldos ir Dievo garbinimo pastatų pavadinimas: *Kyriakon* (Viešpaties namai). Susibūrusios vienuolynų bendruomenės pasistatydavo pastatą, kurį vadindavo *oratorium* (maldų vieta, maldykla) (Kajackas, 1997, p. 58).

Maldos namai – bažnyčios statomos ten, kur buriasi krikščionių bendruomenės. Artėjant Žemaičių krikšto 600 metų jubiliejui, prisimenami krikščionybės plėtros aspektai Žemaitijoje. 1417 m. Konstancos susirinkime įkurta Žemaičių vyskupija, kurios pirmuoju vyskupu tapo Motiejus Trakiškis. Žemaitiją krikščionybė pasiekė vėliausiai, tad ir bažnyčios čia pradėtos statyti tik XV a. pr. Po Melno taikos išnyko kryžiuočių užpuolimų grėsmė ir Žemaičių kraštas ėmė atsigausti. XV a. pradžioje Žemaitija įtraukta į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sudėtį, bet Lietuvos valdovo valdžia čia neturėjo senesnių valdymo tradicijų, todėl žemaičius valdė didikai Kęsgailos. Kęsgailų giminės trijų kartų atstovai, Žemaičių seniūnai, valdė šį kraštą iki pat 1532 metų. Žemaitijoje Kęsgailos turėjo daug dvarų. Apie XV a. vidurį Kęsgailų dvaras įkurtas ir Švėkšnoje. Tikslī įkūrimo data nežinoma, bet amžiaus pabaigoje Švėkšna jau buvo nemaža gyvenvietė, nes čia sumanyta statyti bažnyčią: 1503 metų dokumente paminėtas Švėkšnos klebonas Petras (pavardė nenurodyta), paskirtas statyti bažnyčią (Čeliauskas, 2010, p. 5).

Ir šiandien Telšių vyskupijos Švėkšnos parapija (Šilutės dekanatas) išsiskiria savo unikalumu ir garsia istorija. 1969 m. Švėkšna paskelbta urbanistikos paminklu, joje daug architektūrinių paminklų, iš kurių žymiausias yra Šv. apaštalo Jokūbo bažnyčia – katalikų maldos namai.

Straipsnio tikslas: iširti katalikų maldos pastatų – bažnyčių ir koplyčių kaitą Švėkšnos parapijoje nuo XVI a. pr. iki XXI a. pr.

Tyrimo objektas: Švėkšnos parapijos katalikų maldos namai – bažnyčios ir koplyčios.

Uždaviniai:

- pristatyti katalikų bažnyčių Švėkšnoje kaitą;
- aptarti maldos vietų – koplyčių (Inkakliuose, Vilkėno kapinėse), kurios stovi ne pačioje Švėkšnoje, statymą;

- pristatyti, kaip statyta Stemplių šv. Aloyzo bažnyčia, jos sąsajas su Švėkšna.

M e t o d a s : mokslinės ir dokumentinės literatūros analizė, sintezė.

Apie Švėkšnos parapiją daugiausia duomenų surinkta monografijoje „Švėkšna“ (1974, redaktorė A. Rūgytė), kurioje pateikti J. Rugio, J. Puzino, A. Rūgytės tiriamieji straipsniai, pateiktas kun. V. Juzumavičiaus 1899 m. Švėkšnos parapijos aprašymas. Remdamiesi šia monografija vėlesni tyrėjai, kaip K. Žasytis (1993), S. Gentvilas (2005), P. Čeliauskas (2010), teikė savas publikacijas. Klaipėdos universiteto Pedagogikos fakulteto Katechetikos katedroje G. Bulvydaitė (2011) parengė bakalaurų baigiamąjį darbą „Švėkšnos šv. apaštalo Jokūbo parapija: istorinė raida, dvasininkija ir gyventojai (XVI a. pr. – XXI a. pr.)“. Šiuose darbuose katalikų maldos vietos, esančios Švėkšnos šv. apaštalo Jokūbo parapijoje, tirtos ne visos kartu, taip pat ir tų maldos namų kaita nuo konkrečių katalikybės apraiškų pradžios (XVI a. pr.) iki šių dienų. Ypač aktualūs šiuo atveju 2011 m. Apaštalinės Penitenciarijos dekretai, išryškinantys maldos namų – koplyčių, esančių ne pačiame parapijos administraciniame centre, svarbą tikinčiųjų gyvenime.

1. Švėkšnos parapijos įsteigimas

Tikslių duomenų, nuo kada dabartinėje Švėkšnos parapijos teritorijoje gyvena žmonės, nėra nė viename šaltinyje. Tačiau remiantis archeologinių kasinėjimų duomenimis manoma, kad čia gyventa jau nuo neolito – naujojo akmens amžiaus. Tai liudija daug to istorinio laikotarpio radinių, pavyzdžiui, įvairių formų akmeninių kirvukų (Žasytis, 1993, p. 17). Tikslesnių duomenų galima rasti nuo pirmųjų amžių po Kristaus. Sparčiai besivystant žemės ūkiui, amatams ir prekybai, keitėsi ir socialinė Švėkšnos apylinkių sandara. IX–XII a. išryškėjo gyventojų turtinė padėtis Švėkšnos krašte. Susidarė tuometinė luominė santvarka. Turtingesnieji savo rankose turėjo žemę, prekybą ir per karus įsigytą turtą. Suprantama, kad jų įtaka augo, o silpnesnieji turėjo jiems nusilenkti, kad galėtų išsilaikyti (Puzinas, 1974, p. 55). Krikščionybei pasiekus Žemaičių kraštą, Švėkšnos gyventojai priėmė Gerąją Naujieną. Anot švėkšniškio prof. Jono Rugio, apie 1500 m. Švėkšna buvo jau gana didelis miestelis, įsikūręs toje pačioje vietoje kaip ir dabar. Gyventojų turėjo būti nemažai, nes atsirado būtinybė steigti katalikų parapiją, gyventojams statyti maldos ir Dievo garbinimo namus – bažnyčią. XVI a. pr. Švėkšnos miestelyje buvo net 12 karčemų, tai rodo, kad pravažiuojančių pirklių ir šiaip keliautojų turėjo būti nemažai. Pro Švėkšną tada ėjo du dideli keliai: vienas jų – į Tilžę, kitas – į Klaipėdą. Jie jungė Žemaitiją ir svarbų jos centrą Varnius – Žemaičių vyskupijos sostinę. Tokia Švėkšnos miestelio

geografinė padėtis lėmė spartų miestelio augimą, plėtrą (Rugis, 1974, p. 80, 88) ir intensyvią religinį gyvenimą.

Čia reikia prisiminti, kad XV a. Žemaitiją valdė didikai Kęsgailos, kurių valdžia buvo beištumianti kunigaikščio valdžią. Žemaičių krašte Kęsgailos plėtė savo dvarus, o apie XV a. vidurį jų dvaras įkurtas ir Švėkšnoje. XV a. pab. Švėkšna buvo nemaža gyvenvietė, kur jau reikėjo statyti katalikų bažnyčią. 1503 m. kovo 8 d. Varniuose pasirašytas Linkuvos bažnyčios steigimo aktas. Dokumente paminėtas Švėkšnos klebonas Petras. Klebono paminėjimas tokiame dokumente įrodo, kad 1503 m. Švėkšnos miestelis jau buvo nemažas, nes čia buvo paskirtas klebonas, kuris turėjo rūpintis, kad tikintiesiems būtų pastatyti maldos namai – bažnyčia (Čeliasukas, 2010, p. 5; Čeliasukas, 2007, p. 1). Linkuvos bažnyčios steigimo akto pabaigoje rašoma: „Surašyta ir išduota Varniuose, ketvirtą dieną po Invokacijos sekmadienio [kovo 8 d.], metais tūkstantis penki šimtai trečiaisiais nuo Viešpaties gimimo, dalyvaujant garbingiems ir gerbiamiems: Varnių kanauninkui oficialui Pauliui, Švėkšnos klebonui Petruui, Varnių [teisės] aktų presbiteriui Joanui Brisgai ir man, kunigui Motiejui Albertui iš Prusinovičių, apaštalinio sprendimu Plocko diecezijos viešajam notarui, liudijant tai, kas čia nutarta“ (cituojuama iš: Čeliasukas, 2007, p. 1).

Kitas svarbus dokumentas – Donacijos (Dovanojimo) aktas, kurį 1509 m. gegužės 21 d. Pašakarnio dvare, netoli Tytuvėnų, pasirašė Žemaitijos markizas Mikalojus Jonavičius Kęsgaila, Žemaičių seniūno Jono Kęsgailos sūnus. Šiuo dokumentu steigėjas įsipareigoja 1507 m. Švėkšnos parapijoje pastatyti bažnyčią (kurią buvo įsteigęs vyskupas Martynas III): aprūpinti reikalingais liturginiais rūbais, liturginiais indais, knygomis ir pasirūpinti klebono išlaikymu (tam užrašė 10 valstiečių šeimų su žeme, taip pat 3 karčemas su teise jose savo reikalams virti alų ir midų). Bažnyčiai paskyrė tiek žemės, kiek reikia užsėti 40 statinių grūdų, be to, Kęsgaila pažadėjo skirti bažnyčiai dešimtinę nuo jo valdomų Švėkšnos, Beržėnų ir Gintališkės dvarų. Tačiau už visą suteiktą pagalbą klebonas turi ir privalo per metus paaukoti trejas giedotines mišias (Rugis, 1974, p. 71; Čeliasukas, 2010, p. 5; Žąsytis, 1993, p. 19).

Taigi 1509 m. Švėkšnoje jau buvo katalikų maldos namai – bažnyčia. Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus 1848 m. išleistoje knygoje „Žemaičių vyskupystė“ rašoma, jog 1507 m. Mikalojus Jonavičius Kęsgaila pastatė bažnyčią Švėkšnoje, nors kituose puslapiuose rašoma, kad bažnyčią įsteigė Kęsgaila Jonavičius 1509 m. Be to, vyskupas Motiejus Valančius nenurodė, kokiais šaltiniais rėmėsi. Vadinasi, joks dokumentas konkrečiai nenurodo, kad bažnyčia Švėkšnoje buvo pastatyta 1507 m. Tiktai 1509 m. Donacijos (Dovanojimo) akte rašoma, kad bažnyčia Švėkšnoje jau anksčiau stovėjo (Čeliasukas, 2010, p. 6). Taigi daroma prielaida, kad Švėkšnos

parapija įsteigta XVI a. I dešimtmetyje, tuo metu Švėkšnos miestelyje pastatyta ir pirmoji katalikų bažnyčia.

2. Pagrindinių parapijos maldos namų Švėkšnoje kaita

2.1. Pirmoji katalikų bažnyčia Švėkšnoje (nuo XVI a. pirmojo dešimtmečio iki 1732 m.)

Pirmoji katalikų bažnyčia Švėkšnoje pastatyta XVI a. I dešimtmetyje. Kaip minėta, vyskupas Motiejus Valančius nurodė skirtingas datas – 1507 m. ir 1509 m. Niekur nėra išlikę konkrečių duomenų (arba dar nesurasta), kaip atrodė pirmoji katalikų bažnyčia Švėkšnoje. Žinoma, kad ji buvo medinė ir su vienu bokštu, pastatyta Žemaitijos seniūno Mikalojaus Jonavičiaus Kęsgailos rūpesčiu (Mukienė, Čeliauskas, 2006). Deja, tik 1652 m. Švėkšną pirmą kartą aplankė vyskupijos vyresnybė – kurijos oficiolas prel. P. Parčevskis, jis pašventino bažnyčią, kuri beveik pusantro šimto metų buvo vyskupo nekonskruota (Čeliauskas, 2010, p. 8).

Reikia pažymėti, kad Švėkšnos bažnyčia buvo pirmoji ir šiame Žemaitijos pakraštyje. Aplinkiniuose miesteliuose bažnyčios pastatytos vėliau, pavyzdžiui: Gargžduose – 1535 m., Veiviržėnuose – 1639 m., Kvedarnoje – 1569 m., Šilalėje – 1533 m., Vainute – 1606 m., Gardame – 1706 m., Žemaičių Naumiestyje – 1782 m. Bažnyčios dar nebuvo ir Telšiuose (pastatyta 1536 m.) (Čeliauskas, 2010, p. 6).

Netenka abejoti, kad pirmoji bažnyčia Švėkšnoje stovėjo toje pačioje vietoje, kaip ir dabartinė, t. y. ant Švėkšnalės slėnio rytinio kranto, kurio šlaitas čia buvo nuožulnesnis ir ne toks status, kaip dabartinio parko teritorijoje. Į šiaurę nuo bažnyčios tęsėsi bažnyčiai priklausiusi žemė. Bažnyčiai dovanotos žemės valstiečiai gyveno Jurizdikos kaime, kuris yra už kelių šimtų metrų nuo bažnyčios (Bulvydaitė, 2011, p. 9).

XVI a. pr. Europoje kilo religinis reformacijos sąjūdis. Reformacijos idėjos pasiekė ir Didžiąją Lietuvą. 1569 m. Švėkšna pateko Jono Zavišos nuosavybėn, o šiam mirus jo našlė ištekėjo už evangeliko Andriaus Višnioveckio. Tikėtina, kad Švėkšnos bažnyčia tuo metu laikinai pateko reformatorių įtakon. Apie tai liudija dokumentas „Descriptio Dioecesis Samogitiensis“, kuriame yra įrašas, kad Švėkšnos bažnyčia 1589 m. išvalyta nuo erezijos, t. y. vėl gražinta katalikams (Čeliauskas, 2010, p. 7). Deja, apie XVII a. vidurį Švėkšnos dvaro savininke tapo Denhofienė, kuri buvo vokiečių kalvinistė. Ji paskyrė Švėkšnai vadovauti savo patikimą žmogų Hengelbrechtą Klotą, kuris žiauriai elgėsi su valstiečiais. Nukentėjo nuo jo ne tik valdininkai, bet ir kiti ūkininkai, kurie nepriklausė dvarui. Baigiantis skaudžiam XVII a. Švėkšnos gyvenimas pradėjo tekėti ramiau, mat Denhofai pamažu nuskurdo ir beturėjo mažai įtakos (Rugis, 1974, p. 91–97).

Skurdu žinių apie pirmuosius Švėkšnos parapijos kunigus. Pirmojo klebono vardas Petras užrašytas tada, kai jis 1503 m. kaip liudininkas dalyvavo Varniuose pasirašant Linkuvos bažnyčios fundacijos aktą. Kito klebono Karštenio pavardė užfiksuota tik 1620 m., kai užtvėnta Švėkšnalės upė užliejo klebonui priklausiusią pievą ir už tai jam atiduotas žemės plotas gretimame Alseikių kaime (Čeliaskas, 2010, p. 7–8). Iš to laikotarpio žinoma, kad XVII a. Švėkšnoje klebonavo kun. S. Dziervianskas, kun. V. Giedraitis, kan. S. Simaška, XVIII a. pr. – kun. J. Vaitkevičius (Žąsytis, 1993, p. 57). Klebonaujant kun. A. Vainai, pirmoji Švėkšnos bažnyčia, išstovėjusi daugiau kaip 200 metų, 1732 m. per didžiulį miestelio gaisrą sudegė.

2.2. Antroji katalikų bažnyčia Švėkšnoje (nuo XVIII a. penktojo dešimtmečio iki XVIII a. paskutiniojo dešimtmečio)

Kuriais metais Švėkšnoje pradedama statyti antroji bažnyčia, dokumentuose nenurodyta. Žinoma, kad Švėkšnoje klebonaujant kun. Antanui Vainai buvo statoma antroji Švėkšnos bažnyčia. Į bažnyčios statybą minėtas klebonas įdėjo ir savo asmeninių lėšų, jam uoliai talkino parapijiečiai. Statyba ir vidaus apdaila baigta 1742 m., o 1743 m. iškilmingai konsekruota Žemaičių vyskupijos vyskupo Antano Domininko Tiškevičiaus (Čeliaskas, 2010, p. 10).

Yra išlikę duomenų, kaip šie maldos namai atrodė. Bažnyčia buvo medinė, kryžiaus formos, nudažyta žalia spalva, viršuje ją puošė penki kupolai, apkalti balta skarda. Tikėtina, kad per gaisrą iš pirmosios bažnyčios buvo išgelbėta liturginių indų, liturginių drabužių, nes vėliau Švėkšnos parapiją revizavęs Rietavo dekanas rado bažnyčioje auksinę monstranciją, šešias mišių taures ir nemažai bažnytinių liturginių drabužių (Čeliaskas, 2010, p. 10).

Statant maldos namus nesitenkinta krauti akmenis ant akmenų, bet stengtasi sudvasinti medžiagą ir siekta, kad statomoje bažnyčioje viskas liudytų kilnius Bažnyčios mums duodamus pamokymus. Statomose bažnyčiose siekta atkurti Dievo Sūnaus, kybančio ant kančios medžio, atvaizdą. Todėl ir antroji katalikų bažnyčia Švėkšnoje buvo kryžiaus formos. Galima daryti prielaidą, kad absida vaizdavo Atpirkėjo galvą, transepto navos – ant kryžiaus ištiestas rankas, pagrindinė nava – Viešpaties kūną. Norint imituoti šviesos aureolę apie Kristaus galvą, aplink visą bažnyčios pastato priešakinę dalį statytos koplyčios. Marijos koplyčia būtinai turėjo būti pirmoji iš dešinės pusės, nes pagal seną padavimą Marija prie kryžiaus stovėjo Jėzaus dešinėje (Kajackas, 1997, p. 63–64).

XVIII a. pr. randame pasikeitimų ir pačiame Švėkšnos miestelyje, ir jo apylinkėse. Atsiranda smulkių bajorų, nedidelių dvarelių savininkų, daugiau

laisvų valstiečių, kai kurie gana turtingi. Pats miestelis išaugo, čia apsigyvena daugiau miestiečių, amatininkų, valdininkų, kurie Švėkšnoje įsigijo nuosavus namus. XVIII a. pr. Švėkšnos dvaro savininkais tapo Oginskių šeima, kuri, deja, Švėkšną valdė neilgai. Dvarą pardavė Vilhelmui Jonui Pliateriui. Taip 1766 m. Švėkšnos dvaro šeimnininkais tapo Pliateriai ir valdė jį iki 1944 metų (Meškauskienė, Demereckas ir kt., 2010, p. 59).

XVIII a. išryškėja ir Švėkšnos visuomeninis-religinis gyvenimas, kuris telkėsi apie bažnyčią. Prie bažnyčios pradėjo steigti brolijos, iš jų didžiausia – Švč. Mergelės Marijos brolija. Švėkšnos parapija tais laikais buvo pasiturinti ir bažnyčia su klebonija buvo gerai aprūpintos (Rugis, 1974, p. 97–100). Antroji bažnyčia buvo labai puoselėjama. Manoma, kad yra išlikę paveikslų, kurie puošė antrąją bažnyčią Švėkšnoje. Tai XVIII a. nežinomo dailininko paveiksliai, kuriuose vaizduojamos scenos iš Senojo Testamento. Vėliau jie perkelti į trečiąją bažnyčią, tada – į ketvirtąją, iš kurios – į Švėkšnos parapijos Vilkėno kapinių koplyčią. Paveikslus restauravus, jie perkelti į senąją didžiąją kleboniją (Juzumavičius, 1974, p. 209; Čeliaskas, 2010, p. 10–11; Bulvydaitė, 2011, p. 10).

Antrieji maldos namai Švėkšnoje, pastatyti 1742 m., buvo be mūrinių pamatų, todėl per 60 metų gerokai apipuvo, tad XVIII a. pačioje pabaigoje, klebonaujant kun. N. Kauneckui, nuspręsta ją nugriauti ir statyti naują.

2.3. Trečioji katalikų bažnyčia Švėkšnoje (nuo XIX a. pirmojo dešimtmečio iki XIX a. paskutiniojo dešimtmečio)

Antroji, medinė Švėkšnos katalikų bažnyčia buvo nugriauta, o jos vietoje pradėta statyti nauja. 1800 m. naujos bažnyčios statybos darbų ėmėsi to meto Švėkšnos parapijos klebonas kun. N. Kauneckas, bet pradėjus statybas, 1801 m. kun. N. Kauneckas mirė. Tada bažnyčios statybos reikalus perėmė kun. Hurčinas. Parapijiečiai jos statybai aukojo pinigus, vežė maistą darbininkams ir statybai būtinas medžiagas. Trečioji bažnyčia Švėkšnoje taip pat buvo medinė, su dviem bokšteliais, kryžminio plano, tik ant gerai pamūryto pamato (Čeliaskas, 2010, p. 11; Gentvilas, 2005; Misius, Šinkūnas, 1993, p. 415).

Klebonu 1861 m. paskirtas kan. P. Staškauskas, išklebonavęs Švėkšnos parapijoje 25 metus. Tai buvo veiklus žmogus, kuriam rūpėjo ne tik parapijos, bet ir tautiniai reikalai. Jam klebonaujant, šalia bažnyčios 1861 m. pastatyta „špitolė“, 1876 m. Vilkėno kapinėse pastatyti mūriniai vartai, o pačios kapinės 1879 m. aptvertos mūriniu siena. 1875 m. parengtas šventoriaus sutvarkymo projektas, kuris įgyvendintas apie 1880–1885 m.: padarytas žiedinis apvažiavimas aplink bažnyčią, iškasant kelią į kalnėn pietinėje jos pusėje; šventorius aukštai pamūrytas ir aptvertas ažužiniu mūru su bokšteliais, meniškais vartais ir varteliais. Kartu virš gatvės nutiestas

arkinis tiltelis – viadukas iš šventoriaus į parką. Iki tol į miestelį buvo įvažiuojama keliu, kuris ėjo šiauriniu bažnyčios pakraščiu, kur šlaitas ne toks status. Logiška manyti, kad visi darbai, susiję ne tik su šventoriaus, bet ir su aplinkos tvarkymu, buvo atlikti ne tik klebono jėgomis, bet ir su grafo A. Pliaterio pagalba ir parama. Tuo metu pradėta mąstyti ir apie didesnės bažnyčios Švėkšnoje statybą, mat tuometiniam Švėkšnos parapijos tikinčiųjų skaičiui ji jau buvo per maža. Be to, Švėkšnos šv. Jokūbo bažnyčia turėjo atlaidų, į kuriuos susirinkdavo daug žmonių iš aplinkinių parapijų. Tačiau kan. Petruui Staškauskui pradėti naujos bažnyčios statybos neteko, nes 1886 m. jis mirė (Juzumavičius, 1974, p. 209; Čeliasukas, 2010, p. 11–12).

XIX a. pirmojoje pusėje Švėkšnoje gyvenimas tapo ramesnis. Kraštą užvaldžius rusams, Švėkšna tapo pasienio miesteliu. Dvaruose, kuriuos valdė Pliateriai, buvo ramu, žmonės gyveno gerai. Jokių blogų atsiminimų iš tų laikų nėra užsilikę, priešingai, grafų Pliaterių vardą valstiečiai minėjo geru žodžiu. Beveik pusė XIX amžiaus Švėkšnoje praėjo nepastebimai. Kaimo žmonės užsiėmė savo kasdieniais darbais, šventadieniais atvykdavo į bažnyčią. Net 1863 metų sukilimas Švėkšnoje mažai pasireiškė (Rugis, 1974, p. 115–119). Kiek vėliau tarp švėkšniškių atsirado nemažai inteligentų, pvz., Juozapas Rupšys, Jurgis Šaulys ir kt. Taigi Švėkšna tapo gyvu tautinio judėjimo centru Žemaitijoje. Švėkšnos padėtis prie sienos turėjo įvairios įtakos švėkšniškių gyvenimui. Prasidėjo kontrabandinis judėjimas. Sienos artumas palengvino emigraciją į kitas šalis, kuri prasidėjo XIX a. antrojoje pusėje, daugiausia į JAV. Žmonės ne tik išvykdavo iš Švėkšnos, bet ir atvažiuodavo į ją, apsigyvendavo. Nemažai apsigyveno vokiečių, lenkų tautybės žmonių, daugiausia kitataučių Švėkšnoje sudarė žydai (Rugis, 1974, p. 124–127).

Nors trečioji Švėkšnos bažnyčia buvo geros būklės, bet, kaip minėta, dideliame tikinčiųjų skaičiui ji buvo per maža: į jos vidų netilpę žmonės meldavosi šventoriuje. Pati Švėkšnos parapija buvo žinoma kaip viena iš didesnių ir turtingesnių visoje Žemaičių vyskupijoje. Bažnyčiai tada priklausė 41 valakas ir 19 margų žemės su 114 valstiečių. Vyskupas Motiejus Valančius 1848 m. ją taip apibūdino: „Klebonija didžiai gera, žmonės turtingi“, o žmonių, „einančių ir neinančių prie kunigo“, – 6746 (Čeliasukas, 2010, p. 13). Tad trečiąją bažnyčią siekta nugriauti, o toje vietoje statyti didesnę.

2.4. Ketvirtoji katalikų bažnyčia Švėkšnoje (nuo XX a. pirmojo dešimtmečio)

Švėkšnos parapija buvo pajėgi pasistatyti naują – didesnę bažnyčią. Tačiau tuometinė caro valdžia neleido ne tik statyti naujų bažnyčių, bet ir remontuoti senųjų. Naujos mūrinės bažnyčios statyba susirūpinta apie

1890 m. Kauno gubernijos architektas Ustinas Golinevičius parengė jos projektą. Panašiai tuo metu jis suprojektavo ir Kauno muzikinį teatrą, Kauno sinagogą, Panevėžio šv. apaštalo Petro ir Povilo bažnyčią ir dar nemažai žinomų bažnyčių, koplyčių, gimnazijų, namų (Ustinas Golinevičius, 2011). Tačiau dėl Kauno gubernatoriaus trukdymų naujos Švėkšnos bažnyčios statybos darbų pradžia užsitęsė. Gubernatorius pažadėjo duoti leidimą tik tada, jei bus nustatyta, kad esamoje bažnyčioje žmonėms būti pavojinga. Po ilgų derybų su Kauno gubernatoriumi Sergejumi Suchodolskiu, 1896 m. pagaliau gautas leidimas statyti medinę bažnyčią, kurios vertė buvusi 4106 rubliai (Čeliauskas, 2010, p. 14). Tačiau Švėkšnos parapijiečiai medinės bažnyčios nenorėjo. Tuometinis Švėkšnos parapijos klebonas kun. Vaicekaskas, neišgalėdamas pradėti naujos bažnyčios statybos, pasiprašė vyskupo perkeliamas į kitą parapiją. Kadangi vyskupas Mečislovas Pavilionis dažnai svečiuodavosi pas Pliaterius parapijos reikalais, Švėkšnos parapija jam buvo puikiai žinoma. Taigi 1899 m. vyskupas M. Pavilionis Švėkšnos klebonu paskyrė jauną energingą kun. Julijų Maciejauską, kad šis Švėkšnoje pastatytų naujus maldos namus. 1900 m. leista statyti mūrinę bažnyčią, kurios sąmatinė vertė – 60 683 rubliai. Projektą, vaizduojantį didingą dvibokštę gotikinę bažnyčią, parengė švedų architektas Karolis Eduardas Strandmanas, gyvenęs Liepojoje (Čeliauskas, 2010, p. 14). Šis architektas panašių bažnyčių Lietuvoje suprojektavo daugiau, pavyzdžiui: Palangos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų, Kelmės Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų, Salantų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų, Ramygalos šv. Jono Krikštytojo (Karl Eduard Strandmann, 2011). Reikia manyti, kad leidimą statyti Švėkšnoje naują mūrinę bažnyčią išrūpino grafas Adomas Pliateris, caro rūmuose, Peterburge, ėjęs maršalkos pareigas. Jis buvo pažįstamas su aukštais caro valdininkais, tarp jų – ir su Piotru Stolypinu, kuris vėliau tapo Rusijos ministru pirmininku. Gavus leidimą statyti mūrinę bažnyčią, naujasis klebonas kun. J. Maciejauskas iš karto ėmėsi darbo (Čeliauskas, 2010, p. 13–14; Buvlydaitė, 2011, p. 11–12).

1900 m. birželio 4 d., per Švenčiausiosios Trejybės atlaidus, Švėkšnoje pavyskapis Gasparas Cirtautas pašventino būsimos bažnyčios kertinį akmenį. Kadangi naujoji bažnyčia turėjo būti dvigubai didesnė, kertinis akmuo buvo įmūrytas šalia senosios. Jau gegužės mėnesį pradėti kasti pamatai. P. Čeliauskas užrašė Agnieškos Oželienės (gimęsios 1886 m.), dirbusios prie statybos, pasakojimą: „Pamatai buvo kasami labai giliai, per 2–3 augumus [t. y. žmogaus ūgius]. Šį darbą atliko beveik vienos moterys, vyrai tik padėdavo išimti pasitaikiusius akmenis. Žemės buvo metamos aukštyn pakopomis, o mes, paauglės, išmesdavome jas paviršium. Kasant pamatus rasta daug žmonių kaulų, matyt, toj vietoj buvusios kapinės. Akmenis pamatams vilko iš ganyklų, sukinę po 4–6 arklus. Pamatų kasimo, mūrijimo darbai buvo atliekami talkos būdu, kaip darbo prievolė, ir

neapmokami. Tik dirbusiems prie plytų gamybos buvo mokama. Kalkes suveždavo žmonės – jas imdavo iš tam tikrų vietų upėse. Žvyras buvo vežamas iš Šiaulių kaimo žvyruobės“ (Čeliauskas, 2010, p. 16).

Senoji bažnyčia pradėta griauti 1901 m., po Švento Jurgio atleidų balandžio pabaigoje (Čeliauskas, 2010, p. 15–16; Gentvilas, 2005). Visam statybos procesui vadovavo inžinierius Anzelis iš Rygos, į Švėkšną atvykęs po Josvainių Visų šventųjų bažnyčios užbaigimo. Svarbesni meistrai taip pat buvo užsieniečiai, vietiniai buvo tik darbininkai. Kadangi svetimšaliai su vietiniais darbininkais susikalbėti negalėjo, klebonas kun. J. Maciejauskas kasdien daug laiko praleisdavo statybose, kur vertėjavo, taip susidarė įspūdis, kad statybai vadovavo pats klebonas (Čeliauskas, 2010, p. 18).

Užrašyti Veronikos Grūpaitės (gimusios 1885 m.), kuri dirbo prie bažnyčios statybos nuo pat jos pradžios, prisiminimai: „Statybai plytas gamino dvi plytinės, viena Pavilnučio, kita Šiaulių kaime. Šiaulių plytinėje plytas gaminti teko ir man. Molis buvo dedamas į tam tikrą mašiną, kurią suko arklys, ir ten paruošiamas gamybai. Po to molį dėdavo į formas ir taip padarytas plytas džiovindavo. Pasakodavo, kad plytos vuvosios apie 60 skirtingų formų. Mums tekdavo tas plytas vartyti, kad vienodai visi šonai išdžiūtų, ir perkrauti iš vienos vietos į kitą. Išdžiūvusias plytas sukraudavo taip, kad tarp jų praeitų oras, o po to degindavo. Degindavo malkomis ir durpėmis, kurias imdavo iš netoliese esančio Nikėlų durpyno. Kalkių imti žmonės važiuodavo į Veiviržo upę, ties Lūšių kaimu, nes tik ten jų būdavo galima rasti. Kiekvienas ūkis turėdavo pristatyti po 4 pūdus kalkių“ (Čeliauskas, 2010, p. 16).

1905 m. naujoje bažnyčioje jau buvo galima melstis, aukoti šv. Mišias, nors vidus dar nebuvo iki galo įrengtas, buvo tik Didysis altorius ir sakykla. Bažnyčios konsekrovimo iškilmės vyko 1905 m. liepos 24 d. Žemaičių vyskupas Gasparas Felicijonas Cirtautas naująją bažnyčią iškilmingai pašventino. Tą pačią dieną suteiktas Sutvirtinimo sakramentas apie 2000 tikinčiųjų. Į Švėkšną atvyko 15 000 maldininkų iš įvairių apylinkių (Čeliauskas, 2010, p. 18–19; Žasytis, 1993, p. 28; Bulvydaitė, 2011, p. 14).

Ir šiandien bažnyčios architektūra stebina kiekvieną. Raudonų plytų bažnyčia yra kryžiaus formos, gotiško stiliaus, su dviem bokštais. Pastato ilgis – 57 metrai, plotis per kryžmas – 37 metrai, kitose vietose – 21 metras. Viduje aukščiausia vieta siekia 18 metrų, bokšto aukštis – 75 metrai. Pastato bendras naudingas plotas – 1010 kvadratinių metrų (Čeliauskas, 2010, p. 24).

Įėję į bažnyčią maldininkai patenka į didingą erdvę, kurioje vyrauja prieblanda – tai Dievo paslapties simbolis. Daugybė vertikalių linijų nejučiomis kelia žvilgsnį ir protą aukštyn: kolonų grakštumas, skliautų didingumas byloja tikėjimo kilnumą, žadina karštą viltį, skatina siekti kažko aukštesnio. Durys, pro kurias įeina lankytojas, – klusnumo simbolis, remiantis evangelisto Mato žodžiais: „Jei nori įeiti į gyvenimą, laikykis

įsakymų“ (Mt 19, 17). Grindys – nusizėminimo ženklas, remiantis psalmės žodžiais: „Nublokštas guliu dulkėse; atgaivink mane, kaip esi žadėjęs“ (Ps 119, 25). Bažnyčios stogas simbolizuoja meilę, kuri sunaikina visas žmonių nuodėmes (Kajackas, 1997, p. 65). Bažnyčios dešimt didingų kolonų, ant kurių rymo visas pastatas, – tai Dešimt Dievo įsakymų – tikinčiųjų gyvenimo, gyvosios Bažnyčios pamatas, tiesos kolonos. Trilapiai, į tris dalis padalyti viršutiniai langai, primena Švenčiausiosios Trejybės tiesą. Didžiojo altoriaus centre įkomponuota skulptūrinė kompozicija, vaizduojanti Švenčiausiąją Trejybę: soste sėdi Dievas Tėvas, laikantis kryžių su savo nukryžiuotojo Sūnaus Jėzaus Kristaus skulptūra, kompozicijos viršuje – balandis, simbolizuojantis Šventąją Dvasią. Kiek žemiau, šonuose, – apaštalų Petro ir Pauliaus statulos. Nedidelė bažnyčios globėjo šv. apaštalo Jokūbo statulėlė yra altoriaus viršuje.

Bažnyčios interjerą dekoravo dailininkas Rovė: padarė du medinius altorius skersinėje navoje – Švenčiausiosios Mergelės Marijos (su šventųjų moterų statulėlėmis) ir šv. apaštalo Simono Judo (su šventųjų vyrų statulėlėmis), priderindamas juos prie Didžiojo altoriaus stiliaus.

Kiek vėliau Švėkšnos klebonas kun. J. Maciejauskas pasikvietė į Švėkšną skulptorių Vincentą Jakševičių ir patikėjo jam kurti altorius, šventųjų skulptūras ir kitas dekoracijas. 1909 m. skulptorius V. Jakševičius pastatė du mūrinius altorius: švento Antano Paduviečio ir Kristaus Kančios (Čeliauskas, 2010, p. 28). XX a. pab. klebonas kan. Petras Stukas nusprendė juos perdažyti ir paauksuoti, kad atrodytų kaip mediniai ir geriau derintųsi prie kitų altorių. Šio straipsnio autorius 1995 m. atliko šiuos restauravimo ir auksavimo darbus. Bažnyčioje, prašant šventųjų užtarimo ir Viešpaties globos, melstasi ir prie esamų mažesnių altorių: švento Pranciškaus Asyžiečio ir Švenčiausiosios Jėzaus Širdies. Bažnyčioje įrengta krikštykla, prie kurios stovinčioje skulptūroje vaizduojamas šv. Jonas Krikštytojas ir pas jį atėjęs ir besikrikštijantis Jėzus.

Ši didinga didžiulė bažnyčia, jau atšventusi savo šimtmetį, ir šiandien kviečia žmones maldai, kviečia pagarbinti Dievą. Deja, XXI a. pr. ji nebeprisipildo tikinčiųjų.

3. Inkaklių Lurdo Švč. Mergelės Marijos koplyčia (nuo 1923 m.)

Inkakliai yra vienas iš aplinkinių Švėkšnos kaimų, kurių istorija siejama su Švėkšnos dvaru. Inkaklių kaimas nuo seniausių laikų priklauso Švėkšnos parapijai, jis yra 5 km į pietvakarius nuo Švėkšnos. Anksčiausiai Inkakliai minimi 1695 m. aktuose (Kviklys, 1968, p. 228; Valančiūtė, 2002, p. 1). Inkakliuose, prie kelio Švėkšna–Saugos, ant kalno, kur pakalnėje tryško šaltinis, 1914 m. aukštame šlaite Švėkšnos klebono kun. Juliaus Maciejausko

paraginti Inkaklių ūkininkai įrengė Lurdo grotos imitaciją su Švč. Mergelės Marijos statula, o iš trykštančio šaltinėlio padarė šulinį.

Pasak B. Kviklio, prieš Pirmąjį pasaulinį karą Švėkšnos parapijos klebonas prel. J. Maciejauskas davęs įžadą pastatyti Inkakliuose, ant kalno, koplyčią virš pastatytos Lurdo grotos, jeigu per karą Švėkšna ir nauja bažnyčia išliks nesunaikintos (Kviklys, 1968, p. 228). Švėkšnos miestelis ir bažnyčia per karą išliko, tad prel. J. Maciejausko rūpesčiu virš Lurdo grotos, ant kalnelio, 1923 m. pastatyta mūrinė koplyčia pagal Prancūzijos Lurdo koplyčios – grotos pavyzdį (Lileikienė, 2004, p. 179). Vizituodamas Švėkšnos parapiją paskutinis Žemaičių vyskupijos vyskupas Pranciškus Karevičius 1923 m. Inkaklių koplyčią pašventino (Rugis, 1974, p. 156; Šilutės kraštas, 2000, p. 153).

Koplyčioje yra altorius, nukreiptas į rytų pusę: pirmaisiais amžiais bažnyčios buvo statomos su altoriumi, nukreiptu į rytus, nes melstasi atsigręžus į saulės tekėjimo šalį. Jėzui taikomi Malachijo pranašystės žodžiai: „Kalbėjo Galybių Viešpats, (...) jums, bijantiems mano vardo, patekės teismo saulė, skleidžianti gydančius spindulius“ (Mal 3, 19–20). Jėzus – teisingumo saulė, kuri turi apšviesti mūsų širdis. Tad maldos namų durys atsuktos į vakarus – tamsos šalies simbolį, kurį Jėzaus Evangelija Vicšpaties įpareigojimu turi apšviesti (Kajackas, 1997, p. 64). Koplyčios viduje, virš altoriaus, yra Švč. Jėzaus Širdies statula. Kairėje tabernakulio pusėje stovi maža šv. Jono Nepomuko statulėlė. Ant kairės koplyčios sienos kabo didelis Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo pas šv. Elzbieta paveikslas, ant dešinės sienos – Marijos Škaplierinės paveikslas, kuriame Marija, sėdėdama tarp dangaus debesų ir angelų, ant rankų laiko vaikėlį Jėzų, kuris dešinėje rankoje išskėlęs rodo *škaplierių*. Taip pat koplyčioje yra dvi klausyklos, kur tikintieji gali švęsti Atgailos sakramentą.

Prieš II pasaulinį karą koplyčioje tam tikromis progomis vykdavo pamaldos, melstasi, o liepos 2 d. arba pirmąjį sekmadienį po šios datos vykdavo Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo atleidai. Sovietų valdžia draudė lankyti ir prižiūrėti koplyčią ir Švč. Mergelės Marijos Lurdo grotą. Tačiau ir sovietmečiu melstasi prie Lurdo grotos, skirtos Švč. Mergelei Marijai, pati Lurdo grotą su Švč. Mergelės Marijos statula išliko, kaip ir koplyčia virš grotos, tiktai koplyčioje norėta įrengti sandėliuką, bet tai nepadaryta. Koplyčia stovėjo uždaryta. 1989 m. Švėkšnos parapijos klebono kan. Petro Stuko rūpesčiu ji suremontuota, sutvarkyta aplinka, padaryti nuo Lurdo grotos į koplyčią vedantys laiptai. Nuo Atgimimo laikų pirmąjį liepos mėnesio sekmadienį tikintieji gausiai rinkdavosi į minėtus Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo atleidus.

XXI a. pr. tikintieji renkasi Inkakliuose prie Švč. Mergelės Marijos Lurdo grotos melstis, ypač per gegužines pamaldas. Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu (iki II pasaulinio karo) ir po Lietuvos Atgimimo gegužės mėnesį

kas vakarą giedodavo Švč. Mergelės Marijos litaniją, giesmę „Sveika, Marija“. Deja, XXI a. pr. gegužės mėnesį Švč. Mergelės Marijos litanija giedama nebe kiekvieną vakarą. Vasarą (dažniausiai gegužės arba birželio sekmadieniais) Inkaklių koplyčioje aukojamos šv. Mišios, o žiemą tikintieji vyksta melstis į bažnyčią Švėkšnoje (Valančiūtė, 2002, p. 1; Milerienė, 2006).

2011 m. Apaštalinė Penitenciarija suteikė Lurdo Švč. Mergelės Marijos šventės dieną (vasario 11 d.) visuotinius atlaidus visiems, besimeldžiantiems koplyčioje. Apaštalinės Penitenciarijos dekretu sakoma: „Apaštalinė Penitenciarija, siekdama pagausinti tikinčiųjų religinį gyvenimą ir sielų išganymą, atsižvelgdama į Jo Ekscelencijos Telšių Vyskupo Jono Borutos SJ prašymą, Šventojo Tėvo Benedikto XVI duotomis galiomis iš Bažnyčios dvasinio lobyno mielai suteikia tikintiesiems įprastinėmis sąlygomis (sakramentinė išpažintis, eucharistinė Komunija ir malda Šventojo Tėvo intencija) Inkaklių Lurdo Švč. Mergelės Marijos koplyčioje visuotinius atlaidus, kuriuos galima skirti taip pat tikintiesiems skaistykloje padėti, jei dalyvaus kokiose nors šventose apeigose ar bent pamaldžiai sukalbės Viešpaties maldą ir Tikėjimo išpažinimą, titulinės šventės dienoje (Vasario 11 d.). Šis raštas galios septynerius metus. Visi priešingi nuostatai negalioja. Duota Romoje, Apaštalinės Penitenciarijos rūmuose, 2011 m. vasario mėn. 19 d.“ (Apaštalinė Penitenciarija, 2011, Dekretas. Prot. Nr. 140/11/1).

Taigi Inkaklių Lurdo Švč. Mergelės Marijos koplyčia, viena iš Švėkšnos parapijos tikinčiųjų maldos vietų, suburia tikinčiuosius maldai, ypač gegužės ir birželio mėnesiais, o nuo 2012 m. joje bus švenčiami ir Lurdo Švč. Mergelės Marijos atlaidai.

4. Švėkšnos Nukryžiuotojo Jėzaus kapinių koplyčia (1766 m. / nuo 1850 m.)

Švėkšnos parapijos kapinės yra Vilkėno kaime, kur driekiasi šiandienė Švėkšnos miestelio riba, 2 km nuo Švėkšnos šv. Jokūbo bažnyčios. Kapinėse stovi koplyčia, pastatyta 1850 m. Manoma, kad pirmoji koplyčia pastatyta 1766 m., finansuojant Švėkšnos parapijos kun. Kazlauskui ir parapijiečiams (Šaulienė, 1974, p. 229). Remiantis 1839 m. aprašymu, ji buvusi pastatyta iš kėnio medžio, šiaudiniu stogu (Šilutės kraštas, 2000, p. 425).

Statant ketvirtuosius maldos namus Švėkšnos centre ir nugriovus senąją medinę bažnyčią šv. Mišios aukotos kapinių koplyčioje, kol iš nugriautos senosios bažnyčios medžiagų Veiviržėnų gatvėje pastatyta laikina medinė koplyčia (Čeliauskas, 2010, p. 16).

Pastacius Švėkšnoje ketvirtąją bažnyčią, į kapinių koplyčią perkelti XVIII a. nežinomo dailininko paveikslai, vaizduojantys Šventojo Rašto scenas, jie koplyčioje išbuvo iki Atgimimo.

Šiandieninės koplyčios altorius nukreiptas į pietryčių pusę. Viršutinėje altoriaus dalyje – didelis šv. apaštalo Tomo paveikslas. Apaštalas Tomas atpažįstamas iš jo pagrindinio atributo dailėje – kampainio (Lanzi, 2005, p. 66), kurį jis laiko dešinėje rankoje. Tai gėrio instrumentas. O kairėje rankoje laiko knygą, kuri yra išminties, žinių, mokymo ir pasaulio vienovės įvaizdis (Krikščioniškosios ikonografijos žodynas, 1997, p. 150, 158; Lanzi, 2005, p. 233). Kairėje altoriaus pusėje yra šv. apaštalo Petro statula, dešinėje – šv. Pauliaus. Iš tabernakulio šonų yra mažos Švč. Mergelės Marijos ir Jėzaus Širdies statulėlės. Po Atgimimo tikintieji renkasi melstis į koplyčią per Vėlines, kur aukojamos šv. Mišios.

2011 m. Apaštalinė Penitenciarija suteikė Šventojo Kryžiaus Išaukštinimo šventės dieną (rugsėjo 14 d.) visuotinius atlaidus visiems, besimeldžiantiems koplyčioje. Apaštalinės Penitenciarijos dekretu sakoma: „Apaštalinė Penitenciarija, siekdama pagraisinti tikinčiųjų religinį gyvenimą ir sielų išganymą, atsižvelgdama į Jo Ekscelencijos Telšių Vyskupo Jono Borutos SJ prašymą, Šventojo Tėvo Benedikto XVI duotomis galiomis iš Bažnyčios dvasinio lobyno mielai suteikia tikintiesiems įprastinėmis sąlygomis (sakramentinė išpažintis, eucharistinė Komunija ir malda Šventojo Tėvo intencija) Švėkšnos Nukryžiuotojo Jėzaus kapinių koplyčioje visuotinius atlaidus, kuriuos galima skirti taip pat tikintiesiems skastykloje padėti, jei dalyvaus kokiose nors šventose apeigose ar bent pamaldžiai sukalbės Viešpaties maldą ir Tikėjimo išpažinimą, Šventojo Kryžiaus Išaukštinimo šventės dienoje (Rugsėjo 14 d.). Šis raštas galios septynerius metus. Visi priešingi nuostatai negalioja. Duota Romoje, Apaštalinės Penitenciarijos rūmuose, 2011 m. vasario mėn. 19 d.“ (Apaštalinė Penitenciarija, 2011, Dekretas. Prot. Nr. 186/11/1).

Švėkšnos Nukryžiuotojo Jėzaus kapinių koplyčia taip pat yra Švėkšnos parapijos tikinčiųjų maldos vieta, joje nustatyta atlaidų diena ir per Vėlines aukojamos šv. Mišios.

5. Stemplių šv. Aloyzo bažnyčia (nuo 1943 m.)

Stemplių kaimas yra 12 kilometrų nuo Švėkšnos, važiuojant link Kvėdamos, Šilutės rajono šiaurės rytuose. Stemplių kaimas minimas 1644 m. Švėkšnos dvaro inventoriuje. Iki 1820 m. kaimas priklausė Pliaterių valdomam Švėkšnos dvarui. 1820 m., Jurgio Pliaterio sūnams pasidalijus Švėkšnos dvaro valdą, grafas Kazimieras Pliateris Stemplių kaimo pakraštyje įkūrė Stemplių dvarą. XX a. pr., kadangi Stemplės yra tolokai nuo aplinkinių miestelių, kaimas ėmė darytis centru: įsikūrė mokykla, parduotuvė, malūnas, organizacijų skyriai. Rudenį ir žiemą, esant blogiems keliams iš Stemplių, sunku buvo vykti melstis į Švėkšnos bažnyčią, tad tarpukariu retkarčiais iš Švėkšnos į Stemplės (į prel. K. Šaulio ūkį, valdomą jo giminių Alminų) atvykdavo kunigas ir aukodavo šv.

Mišias (Jankus, 1963, p. 488–489). 1934 m. pirmąkart šv. Mišios aukotos ir melstasi Stemplių dvaro salėje, kur buvo įrengtas altorius. Nuo tada kunigas iš Švėkšnos atvažiuodavo kas trečią sekmadienį.

Pirmojo Telšių vyskupijos vyskupo Justino Staugaičio rūpesčiu 1939 m. pradėta steigti atskira nuo Švėkšnos Stemplių parapija (1926 m. vasario 22 d. steigiant Lietuvos bažnytinę provinciją, Telšių vyskupija sudaryta iš vakarinės Žemaičių vyskupijos dalies). Stemplių kaimo gyventojai Bronislava Žiogaitė ir jos sesuo Amelija bei Antanas Žąsytis bažnyčiai dovanojo kelis hektarus žemės klebonijai pastatyti ir kapinėms Stemplių kaime įrengti.

Gavęs vyskupo sutikimą, kun. A. Baltinis pradėjo statyti šv. Aloyzo bažnyčią, tą darbą tęsė kun. Memgaudas ir užbaigė kun. Feliksas Valaitis. Bažnyčia Telšių vyskupijos vyskupo Vincento Borisevičiaus (šiandien meldžiamės, kad būtų paskelbtas palaimintuoju) konsekruota 1943 m. (Rūgytė, 1974, p. 214). Vis dėlto pastovaus klebono, kuris būtų gyvenęs Stemplėse, ši bažnyčia neturėjo, paprastai Stemplių šv. Aloyzo bažnyčią aptarnaudavo kunigai iš Pajūralio, Švėkšnos.

Stemplių bažnyčia yra stačiakampio plano, medinė, vienabokštė; joje pastatyti 3 altoriai (Misius, Šimkūnas, 1993, p. 144; Šilutės kraštas, 2000, p. 363). Pagrindiniame altoriuje yra Šv. Aloyzo paveikslas. Kairiajame altoriuje yra Švč. Mergelės Marijos su vaikeliu Jėzumi ant rankų statula, o virš altoriaus, ant sienos, kabo Švč. Mergelės Marijos paveikslas. Dešiniajame altoriuje – šv. Kūdikėlio Jėzaus Teresės statula, o virš jos, ant sienos kabo šv. Kazimiero paveikslas.

Stemplių šv. Aloyzo parapijos ištakos – Švėkšnos parapija. Šiandien ją aptarnauja Švėkšnos parapijos kunigai. Pagal Lietuvos Respublikos administracinį suskirstymą ji priklauso Švėkšnos seniūnijai. 2011 m. „Katalikų žinyne“ Stemplių šv. Aloyzo bažnyčia įvardyta kaip antroji Švėkšnos parapijos bažnyčia (Katalikų žinynas, 2010), nors juridškai tebėra atskira parapija. Taigi aptarę Švėkšnos parapijos maldos pastatus, matome, kad Stemplių šv. Aloyzo bažnyčia susijusi su Švėkšna. Šiandien tikintieji meldžiasi vadovaujami Švėkšnos parapijos kunigų, galbūt ateityje ši bažnyčia bus dar labiau susijusi su Švėkšnos šv. apaštalo Jokūbo parapija, nes tikinčiųjų skaičius Stemplių parapijoje mažėja. Šiuo metu sekmadieniais pamaldose dalyvauja apie 30 žmonių, švenčių ir atlaidų dienomis – daugiau kaip 100.

Išvados

1. Plintant Žemaitijoje krikščionybei, XVI a. pr. Švėkšnoje ir jos apylinkėse buvo pakankamai gausu katalikų, taigi atsirado būtinybė steigti parapiją ir pastatyti katalikų bažnyčią.

2. Pirmoji katalikų bažnyčia Švėkšnoje pastatyta XVI a. I dešimtmetyje. Deja, pašventinta ji tik 1652 m. Išstovėjusi daugiau kaip 200 metų, 1732 m. per didžiulį Švėkšnos miestelio gaisrą sudegė.
3. Sudegus pirmajai bažnyčiai, 1742 m. Švėkšnoje pastatyta antroji katalikų bažnyčia, kuri konsekruota 1743 m. Ši bažnyčia supuvo, todėl XVIII a. pab. nugriauta, ruošiantis statyti naują.
4. XIX a. I dešimtmetyje Švėkšnoje pastatyta trečioji bažnyčia, kuri XIX a. pab. jau buvo per maža Švėkšnos tikinčiųjų poreikiams, todėl XX a. pradžioje nugriauta, kad būtų galima statyti didelę mūrinę bažnyčią.
5. 1905 m. konsekruota ketvirtoji pagal eiliškumą katalikų bažnyčia, pastatyta toje pačioje vietoje, kur stovėjo pirmosios. Didinga ir didžiulė bažnyčia, jau atšventusi savo šimtmetį, ir šiandien kviečia žmones maldai, tik XXI a. pr. ji nebeprisipildo tikinčiųjų, kaip buvo XX a.
6. Inkaklių Lurdo Švč. Mergelės Marijos koplyčia, pašventinta 1923 m., kaip viena iš Švėkšnos parapijos tikinčiųjų maldos vietų, suburia tikinčiuosius maldai, ypač gegužės ir birželio mėnesiais, o nuo 2012 m. joje bus švenčiami ir Lurdo Švč. Mergelės Marijos atleidai.
7. Pirmoji koplyčia Vilkėno kapinėse, kurios tapo Švėkšnos parapijos kapinėmis, pastatyta 1766 m. Dabartinė Nukryžiuotojo Jėzaus kapinių koplyčia stovi nuo 1850 m. Ji yra ir Švėkšnos parapijos tikinčiųjų maldos vieta, kur Apaštalinės Penitenciarijos 2011 m. nustatytą atleidų dieną (rugsėjo 14 d.) ir per Vėlines aukojamos šv. Mišios.
8. Stemplėse, kurios ištakos ir galbūt ateitis susijusi su priklausomumu Švėkšnos parapijai, maldai vietos pradėta ieškoti XX a. pradžioje. Maldai rinktasi ir šv. Mišios aukotos prel. K. Šaulio ūkyje, vėliau – Stemplių dvaro salėje. 1939 m. įsteigta atskira nuo Švėkšnos Stemplių parapija. Šv. Aloyzo globai paskirta bažnyčia vyskupo Vincento Borisevičiaus konsekruota 1943 m. XX a. pab. – XXI a. pr. Stemplių šv. Aloyzo bažnyčią aptarnauja Švėkšnos parapijos kunigai.
9. Švėkšnos parapijoje XXI a. pr. yra trys katalikų maldos ir Dievo garbinimo pastatai: Švėkšnos šv. Apaštalo Jokūbo bažnyčia, Inkaklių Lurdo Švč. Mergelės Marijos koplyčia ir Švėkšnos Nukryžiuotojo Jėzaus kapinių koplyčia. Stemplių šv. Aloyzo bažnyčia savo ištakomis ir šiandienine Švėkšnos kunigų veikla (Stemplių parapiją aptarnauja kunigai iš Švėkšnos parapijos) taip pat susijusi su Švėkšnos parapija.

Literatūra

- Apaštalinė Penitenciarija. (2011). *Dekretas. Prot. Nr. 140/11/I.*
- Apaštalinė Penitenciarija. (2011). *Dekretas. Prot. Nr. 186/11/I.*
- Bulvydaitė, G. (2011). *Švėkšnos šv. apaštalo Jokūbo parapija: istorinė raida, dvasininkija ir gyventojai (XVI a. pr. – XXI a. pr.)*. Religijos pedagogikos ir psichologijos studijų programos bakalauro baigiamasis darbas. Darbo vadovas – doc. dr. R. Oželis. Klaipėdos universiteto Pedagogikos fakulteto Katechetikos katedra.
- Čeliaskas, P. (2007). Švėkšna paseno 6 metais: jai – ne 498, o 504 metai! *Švėkšnos metai. Švėkšnos seniūnijos metraštis*. Švėkšna.
- Čeliaskas, P. (2010). *Švėkšnos švento apaštalo Jokūbo bažnyčia*. Kaunas: Naujasis lankas.
- Gentvilas, S. (2005). Švėkšna – senas ir garsus Žemaitijos miestelis. *XXI amžius 55 (1356)*. Prieiga internetu: http://xxiamzius.lt/numeriai/2005/07/22/gkras_01.html [žr. 2005-08-05].
- Jankus, L. (1963). Stemplės. *Lietuvių enciklopedija*, t. 28. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla.
- Jonas Pauliaus II. (2004). *Apaštališkasis laiškas „Dies Domini“ apie Viešpaties dienos pašventinimą*. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba.
- Juzumavičius, V. (1974). Švėkšnos Romos katalikų parapija. *Švėkšna*. Čikaga: Švėkšniškių draugija.
- Kajackas, A. (1997). *Bažnyčia liturgijoje. Liturgijos raida istorijoje*. Kaunas: Lietuvos katechetikos centras.
- Karl Eduard Strandmann. (2011). Prieiga internetu: http://lt.wikipedia.org/wiki/Karl_Eduard_Strandmann [žr. 2011-09-23].
- Katalikų žinynas 2011*. (2010). Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
- Kriščioniškosios ikonografijos žodynas*. (1997). Sudarė D. Ramonienė. Vilnius: Dailės akademijos leidykla.
- Kviklys, B. (1968). *Mūsų Lietuvai*, t. 4. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla.
- Kviklys, B. (1980). *Lietuvos Bažnyčios*, t. I. *Telšių vyskupija*. Chicago: Amerikos lietuvių bibliotekos leidykla.
- Lanzi, F. ir G. (2005). *Šventieji globėjai ir jų simboliai*. Vilnius: Alma littera.
- Lileikienė, V. (2004). Inkaklių ir Kretingos lurdai kaip solidarumo skatinimo forma. *Soter 13 (41)*: 177–188.
- Meškauskienė, R., Demereckas, K., Pancerova, J. ir kt. (2010). *Šilutės ir Pagėgių krašto dvarai*. Klaipėda: Libra Memelensis.
- Milerienė, D. (2006). *Inkaklių turizmas*. Prieiga internetu: <http://www.vipt.lt> [žr. 2011-09-05].
- Mišius, K., Šimkūnas, R. (1993). *Lietuvos katalikų bažnyčios. Žinynas*. Vilnius: Pradai.
- Mukienė, D., Čeliaskas, P. (2006). *Švėkšna*. Prieiga internetu: samogitia.mch.mii.lt/KULTURA/sveksna.lt.htm [žr. 2006-11-12].
- Puzinas, J. (1974). Švėkšnos krašto proistorė. *Švėkšna*. Čikaga: Švėkšniškių draugija.
- Rugis, J. (1974). Švėkšnos praeitis. *Švėkšna*. Čikaga: Švėkšniškių draugija.
- Rūgytė, A. (1974). Švėkšnos bažnyčios. *Švėkšna*. Čikaga: Švėkšniškių draugija.
- Šiaulienė, E. (1974). Švėkšnos kapinės. *Švėkšna*. Čikaga: Švėkšniškių draugija.

Šilutės kraštas. Enciklopedinis žodynas. (2000). Šilutė: Prūsija.

Šventasis Raštas. (1998). Vilnius: Katalikų pasaulis.

Ustinas Golinevičius. (2011). Prieiga internetu:
http://lt.wikipedia.org/wiki/Ustinas_Golinevičius [žr. 2011-09-11].

Valančiūtė, J. (2002). *Istoriniai tyrimai: Kristinos Gailiūtės žemės sklypas Nr. 11-1 Inkaklių kaime*. Klaipėda: Restauravimo centras.

Žašytis, K. (1993). *Švėkšnos parapijos istorija*. Klaipėda: Eldija.

THE CHANGE OF CATHOLIC WORSHIP BUILDINGS IN ŠVĖKŠNA PARISH IN XVI–XXI CENTURIES

Remigijus Oželis

Summary

The article presents the change of Catholic worship buildings – churches and chapels – in Telšiai diocese Švėkšna parish from the beginning of the sixteenth century to the beginning of the twenty-first century.

The history of construction of four Catholic churches in Švėkšna from the first church built in the first decade of the sixteenth century until the fourth one built in the same place in 1905 is discussed. When Christianity was expanding in Žemaitija in the XVI c., in Švėkšna and its surroundings there was a large number of Catholics, which presented a need to establish a parish and build a Catholic church. The first Catholic Church in Švėkšna was built in the first decade of the sixteenth century. Unfortunately, only in 1652 this first church was consecrated. At the age of more than 200 years this church burnt down during a big fire in the town of Švėkšna in 1732. After the first church was destroyed in the fire, the second Catholic Church was built in Švėkšna in 1742 and consecrated in 1743. This wooden church went rotten and was demolished at the end of the XVII century in preparation for the construction of a new one. At the beginning of the XIX century the third in sequence church was built in Švėkšna, which at the end of the XIX c. became too small for the needs of the parishioners and was demolished in the first year of the XX c. in order to build a new large brick church. In 1905 the fourth in historic sequence Catholic Church was consecrated in Švėkšna, which was built in the same place where its predecessors stood. Still today this large magnificent church, which has already celebrated its centenary, is calling people for the prayer, though at the beginning of the XXI c. it is not filled with the faithful as it was in the XX c.

The article also introduces decentral worship buildings in Švėkšna parish, namely the Chapel of Crucifixion of Jesus in Švėkšna cemetery and the

Chapel of Our Lady of Lourdes in Inkakliai, and examines links between St. Aloysius' Church in Stemplės and Švėkšna parish.

The Chapel of Our Lady of Lourdes in Inkakliai consecrated in 1923 is one of the prayer places in Švėkšna parish where the faithful gather for the prayer in the months of May and June especially. Starting in 2012 this chapel will be the place of celebration of the feast of Our Lady of Lourdes.

The first chapel in Vilkėnas cemetery, which later became the cemetery of Švėkšna parish, was built in 1766. The present Chapel of Crucifixion of Jesus has been in use since 1850. This chapel is also a prayer place for the parishioners of Švėkšna, where the holy mass is celebrated on 14 September, as established by the Apostolic Penitentiary in 2011, and on All Souls Day (2 November).

In Stemplės, whose origins and probably the future is linked to dependence on Švėkšna parish, the search for the place for prayer was commenced at the beginning of the XX c. Catholics gathered for the prayer and Holy Mass was celebrated on prelate K. Šiaulys' farm and later in the hall of Stemplės estate. In 1939 a separate and independent from Švėkšna Stemplės parish was established. From the end of the XX c. to the beginning of the XXI c. St. Aloysius' Church in Stemplės has been serviced by priest of Švėkšna parish.

Thus, at the beginning of the XXI c. in Švėkšna parish there are three buildings for Catholic prayer and worship of God: Saint James' Church in Švėkšna, the Chapel of Our Lady of Lourdes in Inkakliai and the Chapel of Crucifixion of Jesus in Švėkšna cemetery. St. Aloysius' Church in Stemplės by its origins and the present activities of Švėkšna priests (Stemplės parish is serviced by priests from Švėkšna parish) is also related to Švėkšna parish.